

LIETUVOS
NACIONALINIS
M. MAŽVYDO
BIBLIOTEKA

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1985
KOVO MĖN. 30 d. / MARCH 30, 1985
PART TWO - Nr. 63(13)

menas literatūra

Tradicija politiniame gyvenime

VYTAUTAS BAGDANAVIČIUS

Tradicija politiniame gyvenime vaidina didesnę vaidmenį negu iš sykiro atrodo. Pirmu žvilgsniu žvelgiant, politinė sritis tenka laikyti tuo, kas siejasi su kasdieniais gyvenimu, su aktualiais uždaviniais, su žmonių susiorganizavimais jų bendram veikimui. Dėl to politinė sritis paprastai žiūrima kaip į šio laiko žmonių uždavinį. Dėl to būtų galima galvoti, kad tradicija čia yra greičiau stabdis, negu ramstis. Ir įvairios revoliucijos, griauvančios įsigyvenančius politinius organizmus, kalba už tai, kad tradicinės politinės struktūros visuomeniniam gyvenimui yra greičiau neigiamas faktorius. (Žodis tradicija šiame svarstyme yra kažkas, ką galima trumpai apibrėžti palikimu. Tai reiškia, kad tai yra kažkas realaus, bet kartu tai yra tas, kas ateina iš praeities. Tradicija yra tokia aktualybė, kurios negalima kildinti vien iš dabar gyvenamos tikrovės).

Veikiantis centras ir pagal savo asmeninį apsisprendimą veikiantis veiksnys. Dėl to sukurti politinį organizmą, kuris daugeliu atžvilgių išsina anapus individualių tikslų ir asmeninio supratimo, yra toks uždavinys, kurį žmonės nelengvai supranta, pasisavina ir įvykdo. Dėl to žmonijos istorija liudija, kad valstybių sukūrimas yra palyginti vėlyvas reiškinys įvairių kultūrų istorijoje. Galima sakyti, kad sugebėjimas sukurti valstybę liudija aukštesnio lygio subrendimą. Tautos lengviau save supranta kaip žmones, turinčius kažką tarp savęs bendro, negu save suvokia kaip valstybę. Valstybę šiuo atveju galime apibrėžti kaip tokią vienybę, kuri sugeba bendrai ir tikslingai veikti. Tauta tuo tarpu tenkinasi pačiu bendru buvimu ir vieningo visus apimančio veikimo neišvysto. Dėl to teisingai šią tiesą įžvelgė poetas Vergilijus, kuris, apdainuodamas pagrindinį Vakarų visuomenėje politinio organizmo, būtent Romos, įsisteigimą, sako, kad labai sunku buvo įkurti Romą, suprantama kaip politinį organizmą.

no ateitininkus prisitaikyti naujiems reikalavimams. Tačiau jis rado reikalo pastebėti, kad teisingame kaitos vyksme yra nuolatinis tęstinumas. Dabar galime pereiti prie Lietuvos valstybės realybės išlikimo ir kartu prie klausimo, kiek valstybinė tradicija yra naudinga, kuriant, išlaikant ir ginant valstybines realybes. Dvi reikšmingos Lietuvos valstybinės tradicijos šia prasme yra vertos mūsų dėmesio. Tai Didžioji Lietuvos kunigaikštija nuo 13 iki 18 šimtmečio ir nepriklausomoji Lietuva šio šimtmečio pradžioje. Šios dvi valstybinės tradicijos turi tarpusavį ryšį, bet jos nėra viena ir ta pati tradicija. Tiesa, kad vargiai, ar lietuvių valstybės sąmonė būtų taip atgijusi ir veiksmingai pasireikšusi šio šimtmečio pradžioje, jei nebūtų buvę Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos. Tai suprato Nepriklausomos Lietuvos steigėjai. Pirmasis prezidentas Antanas Smetona, pradėdamas Nepriklausomos Lietuvos statybą, yra pareiškęs: mes atkuriamės Lietuvos valstybę, nors siauresnėmis ribomis. Didžiosios Lietuvos kunigaikštijos tradicija yra toks didelis valstybinio gyvenimo pasireiškimas, kad šv. Kazimiero laikais mastantys žmonės, norėdami jo kilmę išsiaiškinti, nerado galimybės tai padaryti kitaip, kaip ją jungiant su Romos imperija. Tada buvo išdirbta ir plačiai paskleista pažiūra, kad etnografinė Lietuva kadaise buvo atvykę romėnai, atsinešdami savo valstybinę tradiciją. Dalykas, kuris stebina mūsų šiais laikais, tai faktas, kad Vilniaus valstybinė tradicija, būdama paremta senoviška nekrikščioniška religija, taigi nebūdama religijai neutrali, sugebėjo telti ir globoti krikščionišką tautą, jų už tai nepersiekiodama. Atskirą ir labai aktyvią valstybinę tradiciją lietuvių tautoje sudaro Nepriklausomos Lietuvos įsisteigimas, apgynimas ir išlaikymas šio šimtmečio pradžioje. Ir šiandien okupuotoje Lietuvoje,

Skulpt. Vytautas Kašuba Kęstutis

nepaisant okupantų ignoravimo ir šmeižtų, ši tradicija yra gyva ir kaip tikrovė, ir kaip legenda.

Nepriklausomos Lietuvos visuomeninis moderniais metodais susiorganizavimas valstybiniam gyvenimui, yra tokia vertybė, kuri, atrodo, juo toliau, juo labiau bus susižavėjimo ir pasididžiavimo objektas lietuviams. Ypatingo dėmesio ši tradicija yra verta dėl to, kad ją kūrė labai priešingų ideologijų žmonės: liberalistinio, socialistinio ir krikščioniškos demokratijos nusiteikimo. Liberalizmas lietuviškoje visuomenėje buvo piktas krikščionybės atžvilgiu. Lietuvos socialistai tada buvo netoli atsitraukę nuo marksistinio komunizmo, kuris buvo nepalankus tautinei valstybei. Lietuvis krikščionys demokratiškai buvo naujas sąjūdis, jokiū būdu dar neįleidęs šaknų tradicinėje katalikiškoje visuomenėje. Daugelio tikinčiųjų jis buvo nesuprantamas. Ir jeigu šitokių skirtingų kryptų atstovams pavyko susitelkti valstybės kūrimo darbui, tai tas liudija jų aukštą valstybingumo supratimą ir jo norą. Ir tai yra brangi valstybinės vienybės tradicija.

Dabar pereikime svarstyti šių valstybingumų palikimą ir būtent trijų politinių veiksmų vaidmenį, kurie yra gyvi mūsų visuomenėje. Jie yra: Vlikas, Altas ir Bendruomenė. Jie visi yra kilę iš Nepriklausomos Lietuvos, bet kiekvienas savaip tebetęsia lietuvišką valstybinę tradiciją. Reikia pridurti, kad mūsų visuomenėje nėra išlikusio veiksnio, kuris būtų kilęs iš Didžiosios Lietuvos kunigaikštijos. Gerai tai, ar ne, bet jo čia neturime. Mūsų ryšys su Didžiosios Lietuvos kunigaikštija yra tik literatūrinio ar istorinių studijų pobūdžio. Kas kita yra su Nepriklausoma Lietuva. Ji yra gyva mūsų visuomenėje šiomis trimis visuomeniniais apraiškomis, kurios tęsia jos tradiciją. Patyrinėkime šių trijų veiksmų charakteristikas, kad galėtume įvertinti jų naudą ar nenaudą. Pradėkime nuo Vliko. Vlikas yra junginys tų jėgų ar srovių,

kurios kūrė Nepriklausomą Lietuvą ir ją išlaikė ligi okupacijų. Šis veiksnys turi tikslią vadovauti kovai už Lietuvos išlaisvinimą. Į jį yra įsijungusios kai kurios politinės grupės, atsiradusios vėliau. Taigi, žiūrint tradiciniu žvilgsniu, šis veiksnys tiksliai atstovauja tam, kuo jis vadinasi.

Pereikime dabar į Altą. Jo ryšys su Nepriklausoma Lietuva yra realus, bet visais skirtiniais pobūdžiu nuo Vliko. Tai yra Jungtinių Amerikos Valstybių lietuvių organizacijų sambūris padėti Lietuvos valstybei įsikurti, bendradarbiaujant su JAV vyriausybe ir su lietuviška Amerikos visuomene. JAV vyriausybė Altas veikia savo informacijomis bei prašymais, o lietuvišką visuomenę rinkimu aukų Lietuvos reikalams. Galima pridurti, kad panašus į Altą junginys nėra vienintelis lietuvių išsivijoje. Visai panašus organizacijų junginys veikia Argentinoje ir kooperuoja su vietos valdžia. Gal kiek kitaip Kanados lietuvis veikia savo vyriausybe.

Visai savito pobūdžio veiksnys yra Pasaulio Lietuvių Bendruomenė. Ji yra ne tiek Lietuvos valstybės atstovas, kiek gyvas ir labai veiksmingas atstovas tos visuomenės, kuri išaugo ir susiformavo Nepriklausomoje Lietuvoje. Bendruomenė yra tos tradicijos tęsėja pasaulyje. Kadangi Lietuvos valstybės gyvenime kultūrinė pažanga yra pati humanistiškai vertingiausia to gyvenimo apraška, dėl to PLB tenka vertinti kaip šio turto saugotoją visame pasaulyje ir jo tolimesnę ugdytoją. Ši tradicija, nors nebūdama tiesiogiai politinė, tačiau netiesioginiu būdu turi didelę reikšmę politiniam Lietuvos reikalui. Ji turėtų milžiniškos pagalbinės reikšmės tiesioginiams Lietuvos valstybės reprezentantams ar jos gynėjams. Ir reikia džiaugtis, kad PLB Lietuvos valstybingumo reikalo nepamiršta, turi labai gyvą Lietuvos politinio gyvenimo gelbėjimo sąmonę ir net stengiasi imtis to vaidmens, kurį turi Vlikas ar Altas. Kiek tai yra gerai, kiek ne, pasvarstysime truputį vėliau. (Nukelta į 4 psl.)

Šiame numeryje:

- Kas išpučiama ir kas pamirštama.
- Tradicija politiniame gyvenime.
- Ir kas daugiau? Žvilgis į fotorealizmą.
- Kultūrinė kronika.
- Jotvingių kalbos žodynėlis?
- D. Mickutės-Mitkienės eilėraščiai.
- Smuikai ir fleita „Margučio“ koncerte.
- Išpūdžiai po kreivuoju tiltu.

Kertinė Parastė

Kas išpučiama ir kas pamirštama

Žvelgiant į tautų ir valstybių politinės raidos istoriją ir klausantis populiarių nuomonių, tenka neretai krūptelėti. Tiek daug ten į pirmąjį planą išstumtų ir labai padidintų imperialistinės propagandos faktų. O labai mažai reikšmingų istorinių situacijų, kuriose kada nors lemiama vaidmenį vaidino ir šių dienų mažosios tautos. Tą skaudžiai tenka patirti ir mums, lietuviams. Apstokime prie poros pavyzdžių.

Lietuviams vadovavo žemaičių kunigaikštis Vytautas. 2. Skuodo mūšis — 1259 m.; žuvo 33 riteriai. 3. Durbės mūšis — 1260 m.; žuvo 150 riterių. Kovai vadovavo žemaičių kunigaikštis Treniota. 4. Karusės mūšis — 1270 m.; kova ant užšalusios Baltijos ledo prie vakarinės Estijos krantų, lietuviams grįžtant iš Saremos salos antpuolio. Žuvo 52 riteriai. Mūšio laimėtojas — Lietuvos didysis kunigaikštis Traidenis. 5. Ašerodės (Aizkrauklės) mūšis — 1279 m. Dauguvos krante, Latvijoje. Žuvo 71 riteris. Lietuviams vadovavo taipgi Traidenis.

Kai tryliktoje šimtmečio rytiniame Baltijos jūros pakrastyje išliepenojo vokiečių kryžininkų „Drangnach Osten“, neišvengiamai jiems teko susikirsti su lietuvių ir su rusais. Tačiau vienintelis didesnio pobūdžio rusų laimėjimas buvo kryžininkų nugalėjimas 1242 metais ant Peipaus ežero ledo. Rusų kariams vadovavo to regiono lokalinis kunigaikštis Aleksandras Nevskis. Mūšyje krito 20 vokiečių riterių. Jie tada kariuomenę eidavo analogiškas šių dienų karininkų pareigas. Tad kronikos paprastai tik juos ir teskaiciuodavo.

Pabrėžtina dar ir tai, kad Durbės, Saulės ir Ašerodės mūšiuose žuvo net patys ano meto Livonijos ordino vyriausieji vadai — magistrai. Turbūt jokių kitokių komentarų ir nebe reikia. Dabar antrasis pavyzdys. Pasaulyje kai kam gali atrodyti, kad Rusija imperialistinė ir pavojinga pasidarė tik devynioliktoje ir dvidešimtojo šimtmečio. Užmirštama, kad Ramiojo vandenyno krantus, Ochotsko jūrą, jį pasiekė, nukariaudama Sibirą, jau 1639 metais. O kodėl tada rusai nežygiavo, kaip dabar, čia pat arčiau — į Europą? Kodėl „nesisvečiavo“, kaip dabar, Elbės pakrantėse? O todėl, kad jiems ant kelio stovėjo dar vis galiną ir puikiai administruojama valstybė — Lietuva. Ir tai buvo neatsitiktinai, ne dešimtmetį ar du, o šimtus metų. Šimtmetis po šimtmečio Lietuva kraujavo ir gynėsi nuo maskolų, kai tuo tarpu Europa galėjo gyventi savu gyvenimu, kurti savo istoriją ir savo kultūrinę vertybę.

Rusai, net ir šių dienų bolševikai, šį ne per didelės apimties susikirtimą pristato pasauliui kaip nepaprastą reikšmės įvykį, kone lemtingą visai Europai. Mūšiai ir jį laimėjusiam skiriamas milžiniškas dėmesys. Jau Rusijos carai buvo įsteigę Aleksandro Nevskio ordina. To paties vardo ordina, juos mėgstančioms krūtinėms papuošti, yra įsteigę ir bolševikai. Yra susuktas aną mūšį vaizduojantis plačios apimties filmas „Aleksandras Nevskis“. Kompozitorius S. Prokofjevas yra sukūręs kantatą „Aleksandras Nevskis“.

Dabar antrasis pavyzdys. Pasaulyje kai kam gali atrodyti, kad Rusija imperialistinė ir pavojinga pasidarė tik devynioliktoje ir dvidešimtojo šimtmečio. Užmirštama, kad Ramiojo vandenyno krantus, Ochotsko jūrą, jį pasiekė, nukariaudama Sibirą, jau 1639 metais. O kodėl tada rusai nežygiavo, kaip dabar, čia pat arčiau — į Europą? Kodėl „nesisvečiavo“, kaip dabar, Elbės pakrantėse? O todėl, kad jiems ant kelio stovėjo dar vis galiną ir puikiai administruojama valstybė — Lietuva. Ir tai buvo neatsitiktinai, ne dešimtmetį ar du, o šimtus metų. Šimtmetis po šimtmečio Lietuva kraujavo ir gynėsi nuo maskolų, kai tuo tarpu Europa galėjo gyventi savu gyvenimu, kurti savo istoriją ir savo kultūrinę vertybę.

O tame pačiame tryliktoje šimtmečio, gindami šį Pabaltijo regioną nuo kryžiumi prisidengusių vokiečių, lietuviai laimėjo net penkias kautynes. Visos jos, viduramžių mastu, buvo didelės. Pasižiūrėkim ir palyginkim su Nevskiu. 1. Saulės (Siaulių) mūšis — 1236 m.; žuvo 49 ordino riteriai.

Štai situacijos konkretri iliustracija. Kada Rusija 1639 metais jau buvo okupavus Ramiojo vandenyno pakrantes, tai Lietuvos ir Rusijos sienos buvo tik 210 kilometrų į vakarus nuo Maskvos ir net 600 kilometrų į rytus nuo Vilniaus. Tokie miestai kaip Smolenskas,

Polockas, Vitebskas, Mogilevas, Orša, Minskas, Storožbas, Bobruiskas, Homelis, Toropecas tada dar buvo Lietuvoje, o rusai jau buvo nušėliavę per visą Sibirą iki Pacifiko. Bet ne į Vakarus! Čia stovėjo dar vis nepalanki Lietuva! Ar įvertino ir ar įvertina šitai Europa? Ar mato tai, už ką turėtų būti dėkinga Lietuvai? Pagaliau ar matome mes patys? O ir pamatę, ar praveriame akis ir kitiems?

Žmogus yra individualiai

Skulpt. Vytautas Kašuba Gediminas

k. brd.

Ir kas daugiau? Žvilgis į fotorealizmą

DALIA KOLBAITĖ

1839-tais metais foto aparatą išradęs Daguerre nežinojo, kad tuo pačiu atrado naują meno formą. Fotografija ilgai buvo dokumentinė apraiška, gi dvidešimtajame amžiuje ji itin suklestėjo kaip meno forma. Bet dar naują posūkį ji įgavo, atsiradus 1960-tųjų metų gale ir 1970-tųjų pradžioje tapytojų, kurie pasivadino Fotorealistais. Jų tapybos pagrindas — fotografija, kuri atmetė „senas“ pažiūras į meną, tą faktą, kad, gink Dieve, buvo draudžiama bet ką bendro turėti su mechanškai pagautu vaizdu.

Tad Fotorealistas vienas bendras dalykas yra foto aparatas kaip kūrybos išeities taškas. Kompozicija, apšvietimas, net patys siužetai pareina nuo aparato linzės. Siužetų atžvilgiu jie nebe „romantikai“, neieško ko nors ypatingo, bet ima apnuogintą aplinką, kokią ją randa, dažniausiai mieste. Tai būtent krautuvijų langai, bulvarai su reklamomis, automobiliai, net sudaužyti, motociklai, atmatų krūvos ir t.t. Taip pat jiems rūpi žmogaus gaminiai: alaus dėžutės, kvėpalų buteliukai, lūpų pieštukai, karoliai, plastikiniai žaislai. Atvaizduojant šiuos objektus išgautas fotografijos aiškumas: kiekvienas kontūras, kiekvienas apipavidalinimas bei linija ar tekstūra tampa svarbiu. Bet svarbiausia yra, kad tai atvaizduojant, „nejauciama“ žmogaus rankos, Mechaniška „pagautas“ vaizdas yra „mecačniškai“ pristatomas, išjungiant interpretaciją, subjektyvumą.

Chuck Close („Susan“, 1971) pasireiškė milžiniškais portretais, dažniausiai turinčiais išeities tašką savo fotografija. Frontališkumas dominuoja ir nejauciamas joks kompozicinis problemos sprendimas. Viskas labai paprasta ir aiški — matome veidą, padidintą deka langelių (grid), kuriuos vartojo ir Renesansas. Veide neatrasi jokio jausmo. Close netapė portreto, bet „gabaliukus“ vaizdinės „informacijos“. Žando raukšlės ar lūpų sutrūkinėjimas lygūs abstrakčiam braižiui. Jam nerūpi žandas ar lūpos, bet duomenys, kurie juos sudaro. Visa tai pristatyta ne trijų, bet dviejų dimensijų paplokščioj plotmėj. Spalvos uždėtos sluoksniais, taip kaip spalvotų fotografijų. Net ir čia interpretacinis elementas atpuola, nes spalva tapyboje dažnai būna lyriška arba dramatiška. Tad viso to

Chuck Close (g. 1940)

Susan, 1971
Aliejus, 100"x90"

išdava yra ne atvaizduotas žmogus (nors jį ir atpažįstame), bet daugiau formalių problemų sprendimas, susiaurinant priėjimo vaizdines priemones. Bet svarbiausia, kad bandoma išjungti visapusiškai bet kokią dvasinę apraišką, kuri yra būdinga žmogui kaip žmogui. Veido išraiška čia atsitiktinis dalykas.

Robert Cottingham („Suzanne“, 1974) pateikia krautuvės fasadą. Fotografijos ryškumu atvaizduojamas langas, durys, reklama, raidės, plytos. Čia jaučiamas intensyvus, bet bejausmis stebėjimas, taip pat vaizdinių elementų suprasdinimas, suabstraktinimas. I mus prakalba, pavyzdžiui, raidės ne tik raidynų, bet ir abstrakčių lygiagrečių bei kreivių išdėstymu. Čia tik vaizdiniai „faktai“ Spalvos neutralios, fotografinės. Toliau pirmo vaizdinio poveikio nenueita. Stebėtojas lieka „objektyvumo“ priblokštas, nes čia yra tik pats elementariausias juslių sudirginimas.

Richard Estes („Canadian Club“, 1974). Šiam paveikslui išeities taškas tegali būti tik fotografija, nes miesto centras paprastai yra dinamiškas. Idant pagavus akimirka, manai, jog čia yra ta pati fotografija. Čia kaip tik reikia matyti pačią drobę, idant įvertintus „objektyvumo“ priemonių subtilumus. Taip išsprusint akį bei ranką tikrai reikia asketiškos disciplinos. Šis priėjimas su tokiais beveik nejauciamu rankos precizišku-

mu atvaizduoja dramatišką būvimą aplinkos, kuri be žmogaus nebe žmogiški namai, bet sudaiktintas vaizdinis objektas. Šis sudaiktinimas dvelkia grandioziškumu, bet kartu yra ir baus, nes jis nuasmenintas. Jame jaučiama nebe vienumos jausmas, o tuštuma.

Tom Blackwell („Infanta“, 1973). Šis Antrojo pasaulinio karo bombonešis itin „apdai nuotas“, nes išgautas jo fiziškumas, daikto nepakeičiamumas. Lėktuve atsispindintys dangus ir debesys kartu su raštais bei formų apšifuotu blizgėjimu sudaro itin turtingą juslinių pagavų visumą. Paveikslas įdomus ir tuo, kad sudaro išstūdiuotą erdvę tarp gylis ir paveiklo plokštumos. Šis kūrinys šiek tiek supoetintas, nežiūrint banalaus siužeto. Jis jautriai nutapytas, nes metalo dalių blizgesys tiesiog perduoda liečiamumą. Čia truputį daugiau jaučiama dailininko ranka, subjektyviau grožimasi dažų efektu. (Visi šie keturi čia minimi kūriniai buvo išstatyti prieš kiek laiko Terros muziejuje, Evanstone, ivykusioje parodoje.)

Ką aplamai būtų galima pasakyti? Reikia teigti, kad po Abstraktaus ekspresionizmo, Pop, Minimal bei Conceptual meno bent su šia kryptimi ir dailė grįžo atpažįstamas objektas, daiktas kaip toks. Juk jis buvo išmestas vardan tvirtumo, vardan formalizmo, vardan sąvokos-žodžio. Dailininkas grįžo į savo aplinką, bet kartu rodė nepasitikėjimą savimi ir ja. Ar, tiksliau pasakius, rodė rezervuotumą jos atžvilgiu. Iš vienos pusės užgnaužė visa, kas tradicine prasme įkūnijo grožį, subjektyviai pajausta, iš kitos, pasitikėjo tik „objektyviausia“ priėjimo prie objekto priemone, tam pačiam objektui esant dažniausiai paties žmogaus sukurtam. Kritikė L. Chase („Existential vs. Humanist Realism“, New York, 1975) šio pobūdžio meną gina ir jam randa filosofinį išeities tašką. Čia jos pozicija trumpai apibūdinsime, kartu parodydami, kad atsižvelgus į žmogiško pažinimo implikacijas, toli gražu dar neišsamiama visa vaizdinė problematika.

Pirmiausia kritikė palygina istorinį realizmą ir fotorealizmą. Paviršutiniškai žiūrint, matyti stilistiniai skirtumai, bet jų esmėje glūdi pačios dailės aptarties klausimas. Tokie dailininkai kaip Courbet, Manet, Degas (19 šimt.) tapę realistiškai, steng-

damiesi atvaizduoti peizažą, žmogų. Tačiau jiems, pagal kritikę, nerūpėjo objektas, bet asmeniškai pagava, percepcija to objekto. Vadinasi, jų kūryba buvo dar kupina interpretacijos, perleidimo per savo „koštuva“, stilizacijos bei sąmoningų ar išėjusių iš sąmonės teigimų. Toks šių dienų dailininkas kaip P. Pearlstein, kuris tapo nuogas figūras, yra daug „realistiškesnis“ ir yra arčiau Fotorealistų, nes pas jį moteris tik priežastis teptuko braižiui bei plastinėms problemoms spręsti. Jam figūros susisumuoja kaip tūriai, išspręsti dviejose plomėse. Kad čia atvaizduoti žmonės, visai nesvarbu. Atvaizduotas žmogus tik pretekstas. To siekia Fotorealistai, kurie nori „išlaisvinti“ objektą, teigdami, jog individuali interpretacija paneigia daikto tikrovę. Tad realizmas, pagal kritikę, nuvertino tikrovę, nepristatydamas jos tokios, kokia ji „yra“.

Fotorealistas, iš kitos pusės, daug ką bendro turi su Prancūzijos „naujojo romano“ krypties rašytoju Robbe-Grillet. Jo apibrėžimas šio romano siekių apibūdina ir šių dailininkų filosofinę poziciją. Robbe-Grillet pirmiausia teigia, jog prieš jį kūrę egzistencialistai, teigdami pasaulį esantį absurdišką, „sukūrė“ jį ir davė jam veidą. Iš tikro gi, pagal jį ir kritikę, pasaulis nei šoks, nei toks, prieš mums duodant jam veidą pagal mūsų pačių siekius ir troškimus. Jis yra neutralus. Priežastingumo nebūvo ir ner. Vienintelė dalyka, kuri galima teigti, tai pasaulio būvimas (presence). Visa kita yra romantinis antropomorfizmas, kuris paslepia tikrą „nuogą“ daikto pagavą bei psichologinio, etinio, metafizinio momento. Tik per savo „nuogą“ būvimą daiktai ir pasaulis save atskleidžia. Fotorealistas šia pasaulėjauta pasisavina ir, fotografisku kruopštumu atskleidė daiktą ir jo detales, jie siekia „atstatyti“ jį į savo vietą, nors atrodo, jog jie paneigia pačią intuityvę kūrybos funkciją. Bet jie, pagal kritikę, tik įvertina objekto naują, nauju žvilgiu mums jį pristato. Tad atsidėjęs šiam „faktualumui“ dailininkas yra pasišventęs sunkiam kūrybos darbiui, nes iš jo šis stilius išreikalauja ypačiai kruopštaus techniško atlikimo, be galo daug preciziškumo ir išjungimo savęs iš kūrybinio vyksmo. Jo žanro kūryba tampa jo pasisakymu, nes išpildo tai, ką foto aparatas pagauna per sekundę. Žmogaus pastangų našumas, pagal kritikę, rodo, jog čia yra kūryba.

Richard Estes (g. 1936)

Canadian Club, 1974
Aliejus, 48"x60"

Kritikė atsakyti nėra per daug problematiška, pirmiausia atsižvelgus į tai, kaip žmogus pažįsta tikrovę, bei į kūrybinio veiksmo apimtį.

Pirmiausia persasi žvilgis į objektyvumo sąvoką. Ji paprastai vartojama ryšium su griežtais mokslais, kurie teigia, jog žmogus prieina prie matuojamos, apčiuopiamos, liečiamos tikrovės racionaliai, atitrauktai per savo proto galią. Taip tradiciniai skyrėsi menas nuo griežtųjų mokslų. Šiandien ši toks Heisenbergas teigia, jog griežtieji mokslai ne tik aptaria ir aiškina gamtą, bet kad žmogus prieina prie jos, tik būdamas jos dalimi ir tik per save. Kitaip tariant, griežtieji mokslai mums duoda gamtą, „perleista“ per žmogaus sąmonę. Stebėtojas yra jos dalimi. Toliau, kitoj srity, Maritainas teigia (*Creative Intuition in Art and Poetry*), kad kai žmogus atsisotija prieš gamtą, įvyksta interpenetracija tarp gamtos ir žmogaus. Tai ne abipusis vienas kito absorbcija, nes abu lieka tuo, kuo jie yra, išlaikdami savo specifinį identitetą. Tačiau ne vienas nėra vienišas, abu yra paslaptingai susilyde.

Tad Fotorealistas tegali būti objektyvus tik stilistiškai reikatyvia prasme, nes jie „atsitraukia“ nuo subjektyvumo, pažabodami kūrybai taip reikalingą emocinį pradą, kuris yra dailis gilios kūrybinės intuitycijos. Jie „racionališkumu“ iš dalies sukontroliuoja kūrybinį impulsą per didelę valios sūkauptimą tapyti taip, kaip fotografija rodo, o ne taip, kaip gal iš vidaus norėtusi išsilieti. Yra neįmanoma

pristatyti „nuogą“ daiktą, vis vien jis susijęs su žmogaus akim bei ranka. Ši dailė sukuria pasaulį, kuris neigia tai, kas kūrėjui kultūros yra pripažinta iš seno, būtent tikrovės gelmių pažinimo galią per „tikrą“ subjektyvumą. Jie tik kelia techninių sugebėjimų pranašumą, akies preciziškumą kaip žmogaus dvasios triumfo priežastį. Tu jie yra technokratinės civilizacijos vaikai, pasižymintys dvasine trumparegyste.

Kad šios krypties dailė atnešė ką nors naujo, negalime neigti. Bet jos ribotumas, kaip yra aksiomatiška, iššaukė reakciją ir kitą priešingumą dailės eigoje. Jei Fotorealistas buvo Amerikos vaikai, šiaurinė Europoje — Vokietijoje bei Italijoje metamasi į subjektyvumo apraiškas, į neekspresionizmą. Tai didelis žingsnis nuo fotografiškumo į žmogaus vaizduotę, į besiveržiančius jausmus. Šis priėjimas artimesnis visoms gilesnėms dailės apraiškoms, nes, kaip Maritainas teigia, „poetinis“ pažinimas gimsta jausme. Šis jausmas, pagal jį, visoj tikroj kūryboj yra susijęs su kūrybine intuitycija, duoda formą kūrybai, yra pats pažinimo priežastimi. Šio pobūdžio kūryba suteikia artimesnį pažinimą pasaulio, tokio, koks jis „prisistato“ žmogui, su dvasinto, atskleidžiančio vis gilesnius supratimo sluoksnis. Ontologine prasme žiūrint į šį subjektyvumą, į šią substancialią žmogaus visumą, galime teigti, kad jį ilgainiui kūrybiniame veiksmo atskleidžia pasaulį Tiesos šviesoje.

Kultūrinė kronika

• Tomo Venclavos septynis emigracinio periodo eilėraščius paskelbė Paryžiuje leidžiamas lenkų disidentų žurnalas *Zeszyt Literackie* (nr. 9). Juos išvertė žinomas lenkų poetas, Harvardo universiteto polonistikos katedros vedėjas Stanisław Barańczak, kuris taip pat yra vertęs į lenkų kalbą John Donne, e.e. cummings, Osipio Mandelštamo ir kitų poeziją.

• Emmanuelio Levino dešimties pokalbių rinkinio „Etika ir begalybė“, prieš trejus metus transliuoto Radio France-Culture programų Prancūzijoje, anglišką vertimą šį mėnesį išleidžia JAV. Pokalbius su filosofu vedęs Philippe Nemo juos apibūdina kaip „glaustą supažindinimą su Emmanuelio Levino filosofija, kurios visumai tinka pavadinimas „Etika ir begalybė“. Dešimties pasikalbėjimų seka Levino minties raida nuo jo studijų dienų iki pat vėliausių jo straipsnių, skirtų Dievo klausimui“. Apie Emmanuelio Levino įnašą religijos filosofijai Penktajame mokslo ir kūrybos simpoziume, įvyksiančiame 1985 m. lapkričio mėnesį Chicagoje, teologijos sekcijoje pranešimą skaitys Andrius Valevičius, Montrealio universitete rašantis daktaro disertaciją iš Levino filosofijos.

• Algirdas J. Greimas, Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales Paryžiuje studijų vedėjas, šių metų gegužės mėnesį pasitraukia į pensiją. Ta proga leidžiamas jam pagerbti jo kolegų ir mokinių studijų rinkinys („Festschrift“), redaguojamas Herman Parret ir Hans-Georg Ruprecht. Jame rašo daugiau kaip 80 autorių, jų tarpe tokie mokslininkai ir rašytojai kaip Paul Ricoeur, Italo Calvino, Vladimir Toporov, Louis Marin.

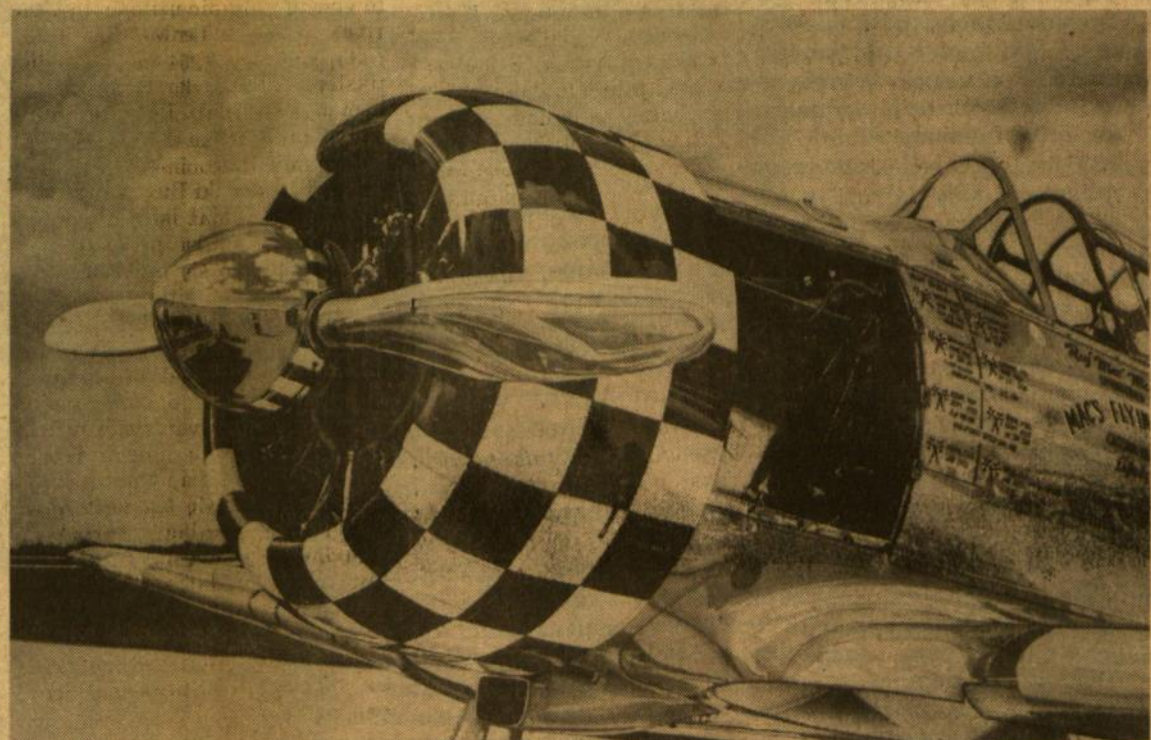
Bendrosios semantikos seminaras Ecole des Hautes Etudes, kurį daugelį metų vedė A. J. Greimas, yra išmokslinę nemažai mūsų laikų semiotikų. Šie tyrinėtojai ir darbuotojai sudaro vadinamąją Paryžiaus semiotikos mokyklą. Greimas yra autoritetingai rašęs daugelyje sričių: bendroji semantinė teorija, tekstinė analizė, mitologija, tautosaka ir socialiniai mokslai. Greimo sukurta semiotikos mokslų kryptis tebėra viena pažangiausių alternatyvų šioje mokslo šakoje ir jos metodologijoje. Pažymėtina, kad Algirdo J. Greimo lietuviškos mitologijos studija *Apie dievus ir žmones* (išleista Algimanto Mackaus knygų leidimo fondo Chicagoje 1979 metais) yra išversta į anglų kalbą ir bus išleista Indianos universiteto leidyklos.

Rinkinį *Aims and Prospects of Semiotics: Essays in honor of Algirdas Julien Greimas* leidžia John Benjamins Publishing Company (Amsterdamas ir Philadelphia). Numatyta 2 tomai, apimantys 900 puslapių, turintys pasirodyti šių metų gegužės mėnesį.

Robert Cottingham (g. 1935)

Suzanne's, 1974
Aliejus, 78"x78"

Tom Blackwell (g. 1938)

Infanta, 1973
Aliejus, 48"x71"

Jotvingių kalbos žodynėlis?

ZIGMAS ZINKEVIČIUS

Prof. dr. Zigmas Zinkevičius gimė 1927 m. sausio mėn. 4 d. Juodausiuose, Ukmergės apskrityje. Baigęs Ukmergės gimnaziją, studijavo kalbotyrą Vilniaus universitete, filologijos skyriuje, kurį baigė 1950 metais. Už mokslinį veikalą „Lietuvių dialektologija“ 1967 metais gavo filologijos daktaro laipsnį.

Nuo 1958 m. Vilniaus universitete docentas, nuo 1959 m. profesorius. Šiuo metu jis yra Vilniaus universiteto lietuvių kalbos ir literatūros katedros dekanas.

Parėngė K. Būgos „Rinktinis raštus“ (3 tomas). Kalbos tyrinėjimo klausimais parašė daug straipsnių tarptautiniuose moksliniuose žurnaluose. Šiuo metu ruošia lietuvių kalbos istorijos veikalą, kurio numatomi 4 tomai.

Už nuopelnus pasauliniam mokslui prof. Z. Zinkevičius 1982 m. išrinktas Švedijos Karališkosios humanitarinių mokslų akademijos nariu. Tai bene pirmas lietuvis profesorius šios akademijos pagerbtas.

A. Dundulis

1978 m. vasarą jaunas Bresto gyventojas Viačeslavas Zinovas, mėgėjas kolekcionuoti įvairius senovės daiktus (monetas, ikonas, knygas ir pan.), keliavo po šiaurinę Belovežo girios dalį, rinkdamas visokias senienas. Miškų glūdomoje netoli Novyj Dvoro vietovės (j vakarus nuo Rovnickajos ir Krynicos gyvenviečių), užėjęs į vieną sodą, pasitiravo šeiminko, ar tas neturįs kokių senų daiktų. Šeiminkas, jau senas žmogus, pamatęs Zinovą rankose pinigų, sunėdė, ką turėjo. Tarp visokio šlamšto Zinovas dėmesį patraukė lotyniška knyga, kurios pabaigoje buvo įraštas kelių lapų rankraštis. Zinovas tą knygą įsigijo. Namuose jis nustatė, kad rankraštį sudaro lenkų ir kažkokių kitos kalbos žodynėlis. Rankraščio pradžioje įkypai puslapiu buvo lenkiškai parašyta: *Pagonių šnekos iš Narevo* (Narevo aukštupyje prateka į šiaurę nuo tų vietų). Kadangi teksto raidės vietomis buvo kiek išblukusios, tai stengdamasis jį iššifruoti, Zinovas nusirašė šio žodynio žodžius į sąsiuvinį. Lenkiškų žodžių reikšmę jis nesunkiai nustatė, bet anos kitos kalbos žodžiai jam buvo visai svetimi. Siekdamas išsiaiškinti, kas tai per kalba, rodė tekstą įvairiems asmenims, net Minske, bet nieko konkretaus nesužinojo.

Netrukus Zinovą pašaukė į Tarybinę armiją. Jam 1978-1980 m. nesant namuose, tėvai, ir anksčiau nepatikliai žirėję į sūnaus kolekcionavimo aistrą, patikrino jo rinkinius ir ėmė naikinti net buvusias ikonas bei religinio turinio knygas (nuogastavo, kad sūnus netaptų religingas). Užkluvo ir toji lotyniška knyga su rankraščiu žodynėliu. Vėliau sakėsi, ta knyga išmėtė į šiukšlyną. Deja, jos nebeapvyko surasti. Laimė, išliko nors rankraščio kopija Zinovą sąsiuvinyje.

Iš vieno kraštotyrininko Zinovas patyrė, kad tame krašte senais laikais gyveno stabmeldžiai jotvingiai, šnekęję kalba, panašia į lietuvių. Tada jis įtarė, kad žodynėlyje galį būti surašyti kaip tikrai jotvingių kalbos žodžiai. Tuo reikalu jis laišku kreipėsi į Vilniaus universiteto lietuvių kalbos katedrą. Taip apie žodynėlį 1983 m. balandžio mėnesį sužinojo šio straipsnio autorius. Iš pradžių jį buvo pažiūrėta skeptiškai, su nepasitikėjimu, nes bijota falsifikacijos (laišku su fantastiškomis teorijomis bei visokiais „atradimais“ pasitaikydavo ir anksčiau). Tačiau užsimezgus ryšiams su Zinovu (per laiškus ir betarpiai), gerai ištyrus jo atsakymus į specialiai suformuluotus klausimus, kuriais siekta apčiuopti tariamos falsifikacijos elementus, ypač atlikus kruopščią žodynėlio kopijoje esamų žodžių lingvistinę analizę, nepasitikėjimas išnyko. Tada stengtasi sukaupti kiek galima daugiau duomenų apie dingusį originalą, išsiaiškinti jo radimo ir netikimo aplinkybes, taip pat, žinoma, imta visapusiškai tirti žodynėlio žodžius.

Prof. dr. Zigmas Zinkevičius

Paaikėjo, kad knyga, kurioje buvo įraštas žodynėlio rankraštis, — lotyniška maldaknygė ar brevijorius. Išleista greičiausiai Varšuvoje (tituliniam lape buvo nurodytas to miesto pavadinimas) dar prieš Lietuvos-Lenkijos padalijimą (buvę žodžiai *Rzeczpospolita Polska*). Knyga sena. Popieriaus lapai, neatstargai vertiniai, trūkinėje. Senia, iš kurio Zinovas pirkto tą knygą, sakėsi ją atsivežęs tarp Pirmojo ir Antrojo pasaulinio karo iš Belovežo miestelio (netoli sienos Lenkijoje). Rankraštis žodynėlis buvo surašytas ant skirtingo negu knygos popieriaus ir kiek didesnio formato lapų. Įraštas vėliau ir greičiausiai senesnis už knygą. Taip manyti vertia ir žodynėlio turinys. Antai jame vietoj *vokiečiai* įrašyta *kryžiuočiai*, o vietoj *rusai* — *maskėnai* (lenkiškai *moskali*). Rankraštyje lenkiški žodžiai buvo surašyti nesistengiant, greitaraščių, o anos kitos kalbos žodžių raidės buvusios artimesnės spausdintoms, rašytos daug atidžiau. Jos bemaž nesiskyrė nuo dabartinių, tik raidė *s* neretai būvusi rašoma kitaip, ilgai ir primenantį *f*. Zinovas kopijoje stengėsi raides nupiešti tokiąs, kokios buvo originale, išblukusiomis paliko tuščią vietą arba pažymėjo matomų kontūrų detales. Visa tai ir dar faktas, kad Zinovas lenkiškų žodžius (rašytus greitaraščių, kurių daugelio iš pradžių pats nesuprato, nes lenkų kalbą moka silpnai) nurašė į sąsiuvinį gerai, vertčia mus pasitikėti kopijos tikslumu. Kitas dalykas, kaip tiksliai tos kalbos žodžiai (kad tai buvo viena iš baltų kalbų, dabar jau negali būti abejonių) buvo užrašyti pačiam originale. Greičiausiai jų tikslumas gana menkas, panašiai kaip prūsų kalbos rašto paminkluose. Apie tai galime spręsti iš atskirų garų painiojimo, skardžiųjų ir dusliųjų priebalsių maišymo, žodžių rašymo be galūnių ir pan. Matyt, žodynėlį rašė tos kalbos nemokėjęs ar silpnai temokėjęs asmuo. Kas per vienas jis buvo, galima tik spėlioti. Galbūt koks kunigas (tą kalbą vadina pagonių šnekomis, rankraštis įraštas prie religinio turinio lotyniškos knygos). Kad tasai asmuo buvo vietinis žmogus, rodo gausūs baltarusių kalbos elementai lenkiškuose žodžiuose.

Šiapus ir taip, j žodynėlį reikia atkreipti rimtą dėmesį ir jį visapusiškai iširti. Juk tai vienintelis mūsų laikų pasiekęs rašytinis baltų kalbos prie Narevo upės paminklas. 1983 m. lapkričio 29 d. šio straipsnio autorius Baltų-slavų II konferencijoje Maskvoje skaitė apie žodynėlį specialų pranešimą, kuris sukėlė didelį tarybinų ir užsienio

kalbininkų susidomėjimą. Žodynėlio tekstas ir jo detalus nagrinėjimas bus paskelbtas „Baltistikos“ XXI tome ir TSRS MA leidinyje Maskvoje (abu turėtų pasirodyti 1985 m.). Šiame straipsnyje bus pasitenkinta tik vieno kito įdomesnio žodžio išskėliu, pateiktos kai kurios bendresnės išvados.

[domus žodis *tuolis*, „velnias“. Jį reikėtų sieti su prūsų požemio karalystės dievo vardu, šaltiniuose rašomu *Patollus*, *Patolus*, kuris dabar lietuviškai vadinamas *Patulas* (čia Pa- priešdėlis). Nepriešdėlta vardo forma iki šiol nebuvo žinoma. Žodynėlyje užfiksuoti dar dviejų pagoniškių dievybių vardai: *Perkus* (rašoma *Pjarkus*), *Perkūnas* ir *Launa*. Jie abu pateikti greta kito ir tai patvirtina mitologijos tyrinėtojų rekonstruojamą suotukinių porą Perkūnas-Laumė. Perkūno vardas turi nepriesaginę formą, iki šiol niekur baltų kalbose neužfiksuota.

Vokiečiai (tiksliau kryžiuočiai) žodynėlyje vadinami *gudais*. Tai patvirtina žinoma K. Būgos hipotezė, jog etnonimui gudi pradžią davė gotų vardas. Šioje hipotezėje dar trūksto vienos grandies: paliudyto fakto, kad baltai *gudo* vardą taikytų kokiai nors germanų tautai. Dabar šią grandį turime.

Rusai (tiksliau maskėnai) žodynėlyje vadinami *drigais* (*drygais*). Šis žodis aiškiai susijęs su rytinių slavų genties dregoviciai, gyvenusios į rytus nuo jotvingių, vardu. Plg. latvių žodį *krievi*, „rusai“, kilusį iš artimiausios latviams rytinių slavų genties kričivių pavadinimo.

Narevo upė vadinama *Naura*. Šis žodis sietinas su lietuvių *niauras*, *niaurus*, „nykus, nejaukus“, *paniurti*, „apsiniukti“ ir kt. Tai aiškiai baltiškos kilmės upėvardis, kurį sunku atskirti nuo Herodoto minimo etnonimo *neurai* ir yra svarbus papildomas argumentas, kad tie *neurai* iš tikrųjų buvo baltai.

Štai dar keliolika įdomesnių ir įvairias problemas keliančių žodžių: *argikas*, „vaivorykštė“, *kraugis*, „varna“, *kuma*, „kiaulė“, *lausa*, „valia“, *mard*, „žmogus“, *pagis*, „geras“, *pirkra*, „krūtinė“, *rada*, „darbas“, *serpine*, „gyvatė“, *spila*, „plunksnelė“, *sula*, „skylė“, *sworstis*, „pelis“, *walda*, „kalba“, *waltida*, „sveikata“, *weda*, „kelias“, *wendoris*, „pilvas“, *wirba*, „moteris“.

Iš viso Zinovas į sąsiuvinį nurašė 205 žodžius. Dar 9 žodžius įrašė į chemijos ir 1 žodį į vokiečių kalbos vadovėlių titulinį lapus. Visa tai dabar turime Vilniaus universitete. Taigi iš viso užfiksuota 215 žodžių. Zinovas tvirtina, kad dar apie 7-10 žodžių liko neužrašyti, nes juos

sunku būtų perskaityti. Tų žodžių, suprantama, atstatyti nebeįmanoma.

Baltiškų žodžių fonetinės ypatybės artimos prūsų kalbai ir apskritai vakarų baltams, pvz., vietoj lietuvių *š*, *ž* yra *s*, *z*, artimi vakarų baltams dvibalsio *ei* refleksai ir kt. Tačiau baltų ilgieji balsiai *a* ir *o* nesuplakti, o tai jau rytų baltams būdinga ypatybė. Sunkiau spręsti apie tos kalbos morfologines ypatybes, nes užrašytos vardininkų formos ir veiksmožodžių bendratys. Atrodo, kad daiktavardžiai galėjo turėti ir bevardės giminės formas, plg. žiro „ežeras“. Idomi vienintelė užfiksuota frazė *as irm „aš esu“*. Forma *irm* gali būti susijusi su lietuvių *yra*, bet turi atematinę galūnę *-mi* (plg. sen. lietuvių *esmi „esu“*). Tokio darinio iki šiol nė vienoje baltų kalboje nebuvo aptikta.

Dalis žodynėlio žodžių — bendri visoms baltų kalboms, t.y. turi identiškus atitikmenis lietuvių, latvių ir prūsų kalbose. Tokie žodžiai sudaro apie 11% visos žodynėlyje užfiksuotos leksikos. Turinčių atitikmenų tik prūsų kalbos paminkluose žodžių yra 7%. Į rytų baltus orientuoja 20% užfiksuotos leksikos. Tačiau mes negalime būti tikri, kad tų žodžių nėra turėję ir vakarų baltai, nes juk į prūsų kalbos paminklus pateko tik dalis prūsų leksikos. Išimtinai į lietuvių kalbą orientuoja 25% žodynėlio leksikos, į latvių kalbą — 9%. Likusius 28% sudaro specifinė žodynėlio leksika, neturinti visai identiškių atitikmenų nė vienoje baltų kalboje. Šių žodžių šaknys apskritai baltiškos, bet pačios leksemos, jų struktūra, kartais ir fonetinės ypatybės kažkokios specifinės, savotiškos. Nemažai žodžių turi skirtingą, neįprastą reikšmę. Antai žodis *smakra* reiškia „barzda“. Tai labai archaiška šio žodžio reikšmė, išlaikyta sanskrito ir kitų senovės indoeuropiečių kalbų. Dabartinė lietuvių *smakras* reikšmė yra antrinė. Su pirmąją „barzdos“ reikšme žodis *smakras* iki šiol baltų kalbose niekur nebuvo užfiksuotas. Žodis *ars* turi ne „oro“, bet „dūmo“ reikšmę, o žodis *dumo* reiškia „tamsu“.

Lenkiškų skolinių žodynėlyje rasti tik trys, tačiau įtariamą germanizmą — net 18. Del vokiečių kalbos įtakos gali būti atsiradę ir skardžiųjų-dusliųjų priebalsių painiojimas.

Narevo (Bugo dešiniojo intako) pakrantėse bei dabartinėje Palėsėje, kaip rodo baltiškos kilmės hidronimai, senovėje gyveno vakarų baltų gentys. Kryžiuočiai šaltiniai mini į pietryčius nuo prūsų gyvenusius sūduvius, jotvingius ir dainavius. Jie anuomet greičiausiai sudarė artimų genčių junginį, kuriame vyravo gausiausia ir stipriausia jotvingių gentis. Šiam junginiui, matyt, priklausė ir daugiausia lenkų šaltiniuose minimi *pollexianai*, gyvenę toliausiai į pietus, prie Narevo upės. Vardas greičiausiai nuo Leko (Elko) upės pavadinimo, taigi lietuviškai juos galėtume vadinti *palekiais* (kraštas — *Palekė*).

Matyt, gentiniai skirtumai laipsniškai nyko, formavosi vieningas jotvingių (plačiaja prasme) etnosa. Šiandien nelengva nustatyti to genčių junginio užimamo ploto ribas. Rusios ir Lenkijos šaltiniai rodo, kad apie 1264 m. jotvingių, tiksliau palekių, dar tebevygta bemaž visoje dab. Palėsėje, greičiausiai mišriai su slavais. Baltiškos kilmės hidronimų yra ir dar toliau į pietus iki Bugo upės, net anapus jos bemaž iki pat Varšuvos, tačiau sunku pasakyti, ar juos ten paliko šio junginio gentys, ar kokie kiti vakariniai baltai, nepasiekę istorinių laikų.

Apie mums rūpimo genčių junginio kalbos ypatybes galima spręsti tik iš dokumentuose užfiksuotų asmenvardžių ir vietovardžių (pastarųjų dalis ir dabar tebevertuojama), taip pat atskirų ypatybių, išlikusių tos teritorijos dabartinių kalbų tarmėse. Daugiausia duomenų turime iš šiaurinės ploto dalies. Iš jų matyti, kad ten kalba būvusi artima prūsų kalbai. Tačiau toliau į pietus kalba galėjo gerokai skirtis, ypač pačios pietinės genties — palekių.

1283 m. jotvingius sutriuškino kryžiuočių ordinas. Jų kraštas buvo žiauriai nusiaubtas, daug gyventojų išžudyta, kiti buvo

D. Mickutė - Mitkienė

VERONIKA

Kaip rašo šventa Kronika —
Jo Veidą —
Paniekintą,
Aptemusį,
Bet gerą,
Stebėjo, matė minios,
Bet tik viena Veronika
Jam tiesė skarą...

Jis paėmė,
Prie Veido glaudė,
Ašara suvilgė...
Ir — stebuklas! —
Savo dieviškąjį žvilgį,
Savo žmogiškąjį graudį,
Savo visą Veidą
Jis Veronikos skaron įspaudė.

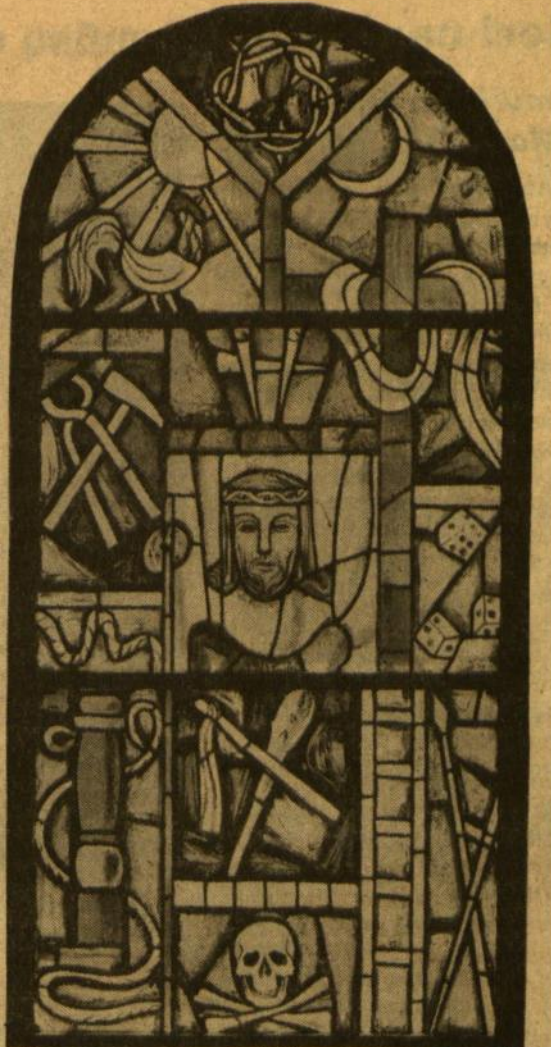
PALMIŲ SEKMADIENIS

Jeruzale, Jeruzale,
Dukra išdidi ir paklydė!
Lyg žvaigždėmis kaktą tau nužėrė
Šiandien džiaugsmo šventė —
Taip didelė!

Tu nutiesei gatves
Ir pakeles.
Žaliuojančiom palmėm
Ir kilimais —
Su žydinčiom puokštėm
Ir fakelais,
Išėik pasitikt
Savo Mylimo! —

Jis joja —
Akis kiek primerkęs,
Sustojo:
Žvilgsniu glamonėja
Šį miestą,
Kurį taip mylėjo,
Jo verkė...

Ir išėjo: ir sūnūs
Ir dukterys
Ir patiesė rūbus
Po kojų Jam.

Dail. Adolfo Valeškos vitražas „Simboliai“

Giliai susimąstęs
Jis lukteri.
„Šis miestas sugriūtis,
Susmukt turės...“

Hosana, hosana,
Atjojančiam!
Hosana! —
Mesijas esi Tu,
Kurs laimini
Dievišką delnų!
Rytoj...
O, Jeruzale —
Kita
Jam eisena
Ruoši... į Kalną!

išblakstyti arba patys bėgo iš tėvyinės. Net 1600 sūduvių kryžiuočiai perkėle į Sembos pusiasalį, kur nuo to laiko atsirado vadinašis „Sūduvių kansas“. Šaltiniuose minima, jog vienas jotvingių būrys, vadovaujamas Skurdo, nepasidavęs kryžiuočiams ir pasitraukęs į Lietuvą. Nesitikėdami jotvingių žemeje išsilaikyti, kryžiuočiai degino sodybas ir kraštą pavertė dykra (vok. *Wildnis*, lot. *solutudo*, *desertum*), kuri turėjo saugoti jų valdas nuo netikėtų lietuvių puolimų. Bet toji dykra, kaip ir kitur Kryžiuočių ordino ir Lietuvos pasienyje, negalėjo būti visai be gyventojų. Matyt, joje slapstėsi krikištys nenorėjęs jotvingių likučiai, lietuviai ten statėsi tam tikrų įtvirtinimų. Pietiniai teritorijos pakraščiai, ypač Palekė, būvusi toliausiai nuo kryžiuočių, galėjo išlikti ir gausiau gyvenama.

Pasibaigus karams (ypač po 1411 m. Turonės taikos) ir šiam kraštui atitekus Lietuvai, dykra buvo laipsniškai apgyvendinama. Į ją kėlėsi tiek lietuviai, tiek ir Lietuvos valstybėje gyvenę rytiniai slavai (baltarusių protėviai), o iš pietvakarių, nuo Lenkijos pusės, — mozūrai (lenkai). Apgyvendinant dykrą, greičiausiai pirmieji grįžo į savo tėvynę kryžiuočių išblakstyti jotvingių likučiai. Pažymėtina, kad praėjus keturiems šimtmečiams, 1860 m. M. Lebedkino atliktame gyventojų surašyme net 30,929 pietinės Gardino gubernijos dalies (buv. jotvingių žemės) gyventojai užsirašė jotvingiais. M. Lebedkinas pažymi, kad tie „jotvingiai“ kalbą rusiškai (t.y. baltarusiškai) su lietuviškos tarties ypatybėmis, esą staciatikių tikėjimo, nuo kitų gyventojų skiriasi grubesniais papročiais ir išvaizda.

Lietuviai ankti apgyvendino šiaurinės buvusios Jotvingių žemės dalį — Lietuvos Užnemunę, dabar neretai vadinama Sūduvijos vardu. Bet daug jų kėlėsi ir toliau į pietus, į jotvingių žemės gilumą. Ilgainiui lietuvių kalbos masyvus ėmė siekti Bebro aukštųjų. Didieji kunigaikščiai lietuvių bajorus ir kunigus kėlė ir dar toliau prie strateginių pozicijų svarbesnių vietovių, reikšmingesnių

pilių, pagrindinių kelių, upių brastės. Net 1600 sūduvių kryžiuočiai perkėle į Sembos pusiasalį, kur nuo to laiko atsirado vadinašis „Sūduvių kansas“. Šaltiniuose minima, jog vienas jotvingių būrys, vadovaujamas Skurdo, nepasidavęs kryžiuočiams ir pasitraukęs į Lietuvą. Nesitikėdami jotvingių žemeje išsilaikyti, kryžiuočiai degino sodybas ir kraštą pavertė dykra (vok. *Wildnis*, lot. *solutudo*, *desertum*), kuri turėjo saugoti jų valdas nuo netikėtų lietuvių puolimų. Bet toji dykra, kaip ir kitur Kryžiuočių ordino ir Lietuvos pasienyje, negalėjo būti visai be gyventojų. Matyt, joje slapstėsi krikištys nenorėjęs jotvingių likučiai, lietuviai ten statėsi tam tikrų įtvirtinimų. Pietiniai teritorijos pakraščiai, ypač Palekė, būvusi toliausiai nuo kryžiuočių, galėjo išlikti ir gausiau gyvenama.

Pasibaigus karams (ypač po 1411 m. Turonės taikos) ir šiam kraštui atitekus Lietuvai, dykra buvo laipsniškai apgyvendinama. Į ją kėlėsi tiek lietuviai, tiek ir Lietuvos valstybėje gyvenę rytiniai slavai (baltarusių protėviai), o iš pietvakarių, nuo Lenkijos pusės, — mozūrai (lenkai). Apgyvendinant dykrą, greičiausiai pirmieji grįžo į savo tėvynę kryžiuočių išblakstyti jotvingių likučiai. Pažymėtina, kad praėjus keturiems šimtmečiams, 1860 m. M. Lebedkino atliktame gyventojų surašyme net 30,929 pietinės Gardino gubernijos dalies (buv. jotvingių žemės) gyventojai užsirašė jotvingiais. M. Lebedkinas pažymi, kad tie „jotvingiai“ kalbą rusiškai (t.y. baltarusiškai) su lietuviškos tarties ypatybėmis, esą staciatikių tikėjimo, nuo kitų gyventojų skiriasi grubesniais papročiais ir išvaizda.

Lietuviai ankti apgyvendino šiaurinės buvusios Jotvingių žemės dalį — Lietuvos Užnemunę, dabar neretai vadinama Sūduvijos vardu. Bet daug jų kėlėsi ir toliau į pietus, į jotvingių žemės gilumą. Ilgainiui lietuvių kalbos masyvus ėmė siekti Bebro aukštųjų. Didieji kunigaikščiai lietuvių bajorus ir kunigus kėlė ir dar toliau prie strateginių pozicijų svarbesnių vietovių, reikšmingesnių

atveju žodynėlį reikėtų laikyti vieninteliu rašytiniu jotvingių kalbos paminklu, neminint Hieronimo Malejtiaus XVI a. užrašytų kelių frazių, priklausių visiškai kitam šio genčių junginio dialektui — suprūsėjusiems (kryžiuočių išvežtiems į Sembą) sūduviams. Tokią išvadą daryti vertia gausi baltiška žodynėlio leksika, neturinti visai identiškių atitikmenų kitose baltų kalbose. Į jotvingius orientuoja ir gausios bendrybės su prūsiais bei latviais (su pastaraisiais tiesioginių kontaktų Narevo paupio gyventojai negalėjo turėti), taip pat vakarų baltams būdinga fonetika. Pagaliau, žodynėlio kalba vadinama pagonių šnekomis, o lietuviai tada juk jau buvo krikščionys.

Tačiau negalima visiškai atmeti prielaidos, jog žodynėlis yra lietuvių kalbos, Narevo pakrantėse anuomet išaugusios ant labai stipraus jotvingių substrato, paminklas. Tai lyg ir rodytų gausi leksika, sutampanti su lietuviškąja. Šiuo atveju specifiniai vakarų baltų elementai žodynėlyje galėtų būti aiškinami kaip jotvingių substrato padaras. Kalbos vadinimas pagoniška tokiam sprendimui galėtų ir neprieštaruoti, nes juk lenkai lietuvių kalbą ir pačioje Lietuvoje ilgai vadino *jęyk pogański*, nors lietuviai jau seniai buvo apkrikščyti.

Pagaliau, žodynėlyje gali būti užrašyti anuomet Narevo pakrantėse vartotų abiejų baltų kalbų — jotvingių ir lietuvių — žodžiai. Žodynėlio sudarytojas galėjo tų kalbų neskirti, jas painioti, juoba kad jos abi čia iš tikrųjų, matyt, buvo gerokai sumišusios.

Šiapus ir taip, žodynėlis yra labai reikšmingas Narevo (Nauros) pakrantėse anuomet gyvenusio baltų etnos kalbinis paminklas, kurį reikia toliau tyrinėti. Tai padaryti sunkina netikslė fikscija ir ypač originalo netekimas, kurį reikia labai apgalvotai. Nepagarbia knygai, netolerancija ir žmonių tamsumas padarė mokslui nepataisomą žalą.

(„Mokslas ir gyvenimas“, 1984 m. nr. 5)

Gerai navigatoriai mūsų dar neištirtame vandenyne

Smuikai ir fleita „Margučio” koncerte

Atrodytų, kad negali būti grynesnės, „abstraktesnės” muzikos, negu tos, kuri parašyta smuikui arba fleitai. Gal dėl to š.m. kovo 17 d. tiek daug Chicago lietuvų pasiliko namie, manydami, kad jiems tokios muzikos koncertas praskambės „sausai” ir „nuobodžiai”. Bet jei jie būtų šitokiam išankstiniam nusistatymui nepasidavę ir į Jaunimo centre surengtą Margučio koncertą atėję, tikriausiai jiems tos dvi „čirpinimo ir švilpavimo” valandos būtų prabėgę lygiai taip pat maloniai, kaip ir tam šimtui su viršum klausytojų, kurie gerą koncerto nepabūgo ir iš jo išėjo galbūt netgi tą ar kitą jo atlikėją „išimylėję”.

Kita vertus, kam gi smuiko arba fleitos iš anksto bijotis? Tiesa, kamerinė muzikojai tai aristokratiški instrumentai, o šiuolaikinė elektronizuotoji estradoj jiems vietos nėra, tačiau jų šaknys — liaudyje ir jos mene: be skripkos neapsieidavo jokia to vardo verta kaimo kapela (ar sodžiaus vakaruška), o fleita savo ištakose susiekia su siemenelio švilpynu...

Šiam koncertui „Margučis” (t.y. Petras Petrutis) susikvietė keturis instrumentalistus: smuikininkus *Daną Pomerancaitę* ir *Jurį Mazurkevičių*, fleitininkę *Astą Šepetytę* ir (akompaniatoriaus rolę) pianistą *Darįu Lapinską*. Tokiam ansambliui pilna sudėtim literatūros beveik nėra, todėl jis pasirodė dalinėmis kombinacijomis: du smuikai su fortepiono palyda ar be jos; smuikas ir fleita; smuikas ir fortepionas; fleita ir fortepionas. Dėl šios priežasties programa sudėjiota ne iš trijų ar keturių stambesnių veikalų (kaip standartinuose kameriniuose koncertuose tai įprasta), o iš keturiolikos smulkesnių gabalų, tarp kurių kaip tyčia karaliavo... šokis, ar tai užsimaskavęs J. S. Bacho siuitos stilizavimas, ar tai praverždamas Pablo de Sarasatės saloniniame folklore. Šiaip ar taip, publika ryte-

„Margučio” koncerto, įvykusio 1985 m. kovo mėn. 17 d. Jaunimo centre, Chicagoje, programos atlikėjai. Iš kairės: Yuri Mazurkevich, Asta Šepetytė, Dana Pomerancaitė-Mazurkevič ir Darius Lapinskas.

Nuotrauka V. Jasinevičiaus

jo kiekvieną smičiaus potepį, kiekvieną sidabrinės toselės sučiulbėjimą...

Pradėkime nuo A. Šepetytės, kuri turbūt labiausiai pavergė klausytojų širdis savo akivaizdžia jaunyste, virtuoziniu šmaikštumu ir — nepaskutinėje vietoje — inteligentišku grožiu. Solinės fleitos menas populiarumo prasme šiuo metu pergyvena tam tikrą renesansą, ir tai daugiausia dėka dviejų vyrų, kurie lygiai kaip ir Luciano Pavarotti arba Placido Domingo yra tapę „super-žvaigždėmis” koncertinės ir plokštėlinės pramonės danguje: Jean-Pierre Rampal ir James Galway. Šitie du koncertinės salės ir diskografijos milžinai yra standartas, pagal kurį šiandien lyginamas kiekvienas fleitos aspirantas. Jų meistriskumo fone A. Šepetytė kelias dar gana ilgas: p.v., E. Kohlerio pjesėje „Papillon” jos fleitinė peteliškė skrajojo truputį apsilbaususi, lyg prisiurbusi per daug tauraus nektaro, o Bacho h-moll siuitoje greito „tanciaus” žingsniai dar buvo atsargūs, net sunkūs, be ano užtikrinto, ekstatiško

„pasileidimo”, kuris žymi virtuozizmo aukščiausią laipsnį. Tačiau muzikos studentui (o tokia Šepetytė dar tebėra) atsarga gėdos nedaro, bet, atvirkščiai, liudija jo rimtį neperžengti esamų ribų. Progresuojančio studento atveju tos ribos vis plečiasi, ir nėra abejonės, kad kai Šepetytė vėl išgarsime už metų ar dviejų, jos techninė briljancija bus pasitūmėjusi dar keliais šuoliais į priekį. O Šepetytės muzikinė nuojautą ir sugebėjimą darniai bendradarbiauti kameriniame vienete galima jau ir dabar be rezervų pagirti: jos drauge su J. Mazurkevičium atlikta baroko meistro G. Ph. Telemanno (1681-1767) D-dur sonata ir drauge su D. Pomerancite atlikta to paties kompozitoriaus G-dur sonata buvo vienas viso koncerto gražiausių, brandžiausių momentų. Dana ir Juris Mazurkevičiai, priešingai, „vėtyti ir mėtyti” ansamblyje su gera lietuviška tarsena ir disciplina. Iš šio spektaklio tačiau negalima spręsti apie vaidybinių gabumų ar atėities talento išsivystymą, tačiau mus džiugino jaunų žmonių entuziazmas ir meilė scenai. Linkėtina, kad ši graži grupė ir toliau blykstelėtų teatrinio polėkiu, o Chicagoj verkiant reikia teatro, ypač jaunimo teatro. Gal tai ir svajonė, jei kada nors galėtume išgirsti: „Kaip gerai, kad ir mes, čikagiškiai, turime savo teatrą”.

Čia duodame paimtą iš programos vaidintojų sąrašą: Aušra Jasaitytė, Renata Ramanauskaitė, Nida Gleveckaitė, Vaiva Vėžytė, Vytas Saulis, Tomas Glavinskas Alida Vitaitė, Lina Meilytė, Sigitas Gudis, Andrius Valaitis, Andrius Stankus, Aleksandra Gražytė, Aras Tiju-nėlis, Viktoras Puodžiūnas, Taga Gleveckaitė, Andrius Dapkus, Jūratė Jankauskaitė, Jonas Gražys. Dainininkės: Malvina Jonikienė, Halina

Belgijoje, Australijoje, Japonijoje, Hongkonge, Kanadoje bei JAV. Tai vad. „tarybinės smuiko mokyklos” atstovai. Apie šią mokyklą tegalima tik gero pasakyti. Kai sovietinė smuiko mokykla susijungia su tarybine „visuomeninės santvarkos” mokykla, gaunasi masinis talentingų žmonių veržimasis į Vakarus... Tuo keliu Vakarus neseniai praturtino Viktorija Mulova, kiek anksčiau — Godonas Kremeris (šiuo metu gal pats iškiliausias jaunesnės kartos smuikininkas pasaulyje), o darankščiau ir mūsų Mazurkevičiai. Ir kiek dar tuo keliu žengs virtuozų ateity! Taigi, sovietinių smuiko ir politikos mokyklų kombinacija — neišsenkantis „Paganinių” šaltinis Vakarams. O jei prieš smuiko mokyklą dar pridėsim sovietines čelistų, pianistų, dirigentų mokyklas, gausime kone visą Vakaruose gyvenančių pasaulinių muzikos meistrų panteoną...

Tiesa, Mazurkevičiai priklausantys, jei ne pirmajai ir gal net ir ne antrajai pagal visapusės kokybės rangą virtuozų klasei, tai bent tajai visiškai gerbtinai, iš kurios geriausios konservatorijos semiasi dėstytojus, o geriausi orkestrai — koncertmeisterius. (Nuo šių metų rudens Mazurkevičių laukia profesūra Bostono universiteto Muzikos mokykloje.) Šiam koncertui jiedu, kaip minėjome, pasirinko (šalia barokinių kūrinių, atliktų kartu su A. Šepetyte) daugiausiai romantinio pobūdžio numerius, „mušančius”, taip sakant, „ant efekto”, ir klausytojų jie šia prasme neapvylė. Kas gi gali atsisipirti „verkiančio smuiko” garsams, išsiliejantiems čigoniško, ispaniško ar slaviško (o būsi — dar ir orientališko) kolorito gijomis! Tik Mazurkevičių smuikai ne tiek verkė, kiek pilnu balsu raudėjo. Net ir aukštosios gaidos pas juos ne subtilūs siūleliai, o ryškios vaivorykštės. Jų tonas — ne saldus ir plonas, bet sultingas ir sodrus. Kai kuriuose greituose pasaužuose pasitaikė vienas kitas nešvarumas. Gal tai padarė nešimtaprocentinės koncentracijos, nes J. Mazurkevičiui reikėjo dar tą patį vakarą atsirasti Bacho festivaly Urbanoje ir todėl jam ir rūpėjo „nepasivėluoti į traukinį” (iš tiesų, į autobusą).

Kaip ten bebūtų, kita syki norėtusi šią smuikininkų porą išgirsti ilgesnio metražo veikaluose, kurių atlikimas leistų įvertinti ne tik jų techninius sugebėjimus, bet ir jų struktūrinę muzikines interpretacijos nuovoką, šiuokart negavusią daug progos pasireikšti. Pianistą Dariaus Lapinsko palyda, nors ir be virtuozinio blizgesio, buvo visur solidi ir prie solistų intencijų prisiderinusi. Toks sąžiningas bendradarbiavimas ir laukitinas iš akompaniatoriaus, kuris patsai yra neeilinis kompozitorius. Smuiko ir fleitos repertuaras — platus okeanas, kurio, tikimės, Pomerancaitė, Mazurkevičius ir Šepetytė — drauge arba atskirai — mus dar ne kartą paplūdkys sandariais ir patikimais savo laivais!

Tradicija politiniame gyvenime

(Atkelta iš 1 psl.)

Prieš tai atkreipkime dėmesį dar į vieną PLB vaidmenį, kuris eina iš šios organizacijos prigmities. PLB uždavinys yra pagelbėti lietuviams pasaulyje visuose jų reikaluose. Jos uždavinys yra įkurdinti lietuvių viso pasaulio plote. Ir reikia pasakyti, kad PLB šioje srityje savo vaidmenį supranta ir atlieka. Lietuvių kalbos išlaikymas jaunojoje kartoje, pasaulinės dainų ir šokių šventės iš tikrųjų kuria pasaulinę lietuvių. Tačiau yra ir kitų uždavinių, kurie paeina iš PLB prigmities ir kurių ji dar nėra ėmusis. Vienas iš jų būtų ekonominės tarptautinės organizacijos pagrindų sudarymas. Tarpusavio ryšį turį lietuviai, bet gyveną visose pasaulio šalyse, natūraliai siūlosi kaip gera dirva pasaulinei ekonominei lietuvių organizacijai. Gyvendami skirtingose ekonomijos kraštuose ir turėdami tarpusavio ryšį, lietuviai galėtų būti natūrali tarptautinės prekybos organizacija.

Grįžkime prie mūsų tiesioginės temos apie tradicijos reikšmę politikoje. Gali kilti klausimas, ar šių tradicijų reikšmė pas mus nėra per daug. Ar jie savo skirtingais bruožais ne tiek padeda lietuviškai politikai, ar gal ji kenkia. Ieškant atsakymo į šį klausimą, verta susiprasti, kas iš tikrųjų yra politinės realybės sritis. Kokio pobūdžio yra ta vienybė, kuri kuria politinę veiklą? Ir reikia įsisamontinti, kad politinė vienybė yra santykinė vienybė. Tai nėra medžiaginė vienybė. Tai nėra net biologinė vienybė, bet yra savaimingų žmonių veiklos vienybė. Tomas Akvinietas, mąstydamas apie įvairias buties vienybes randa reikalo pastebėti, kad tvarkos vienybė yra mažiausia iš vienybių (*Summa contra gentes*, II kn. 58 skyrius). Politinė vienybė yra tik tvarkos vienybė.

Teisingas politinės vienybės supratimas nereikalauja absoliutinės vienybės. Su tokia reikalavimu išėjusi totalistinė valstybė buvo istorinės praktikos atmeta. Dėl to, jeigu mes lietuviškoje visuomenėje turime tam tikros tradicijų įvairybę, vien dėl to nereiktų jų bodėtis. Reiktų jų bodėtis, jeigu jos iš esmės viena kitai kenktų arba brautųsi viena į kitos sritį.

Pažvelkime šiuo klausimu į visas tris tradicijas. Visų pirma į Vliką. Jis savo prigimtimi neturi pagrindo kištis į PLB veiklą. Ir ta prasme jis nėra jai kliūtis. Santykių su Altu Vlikas stovi sąjungininko santykių ir taip pat gali apsieiti be trinties. Sunkiau yra su Alto ir Bendruomenės santykiu. Jų sritys tampa liečiasi ir yra reikalingos tikslesnio jų prigimčių supratimo, kad būtų išvengta trinties. Tiek Altas, tiek JAV Lietuvių ben-

rengėjų nuo programos išbalansavimo ir kvaliteto. Talentų pasirodymas, labai naudingas auklėjantis veiksnys, būtų buvęs tinkamesnis mokslo metų užbaigimo proga ar siauresnės apimties tėvų ir močiūčių tarpe. Iš visų talentų gal tik apie P. Aglinską galima rimčiau kalbėti, bet jam vienam nebūtų buvę lengva gitara atlikti valandos programą. Būtų labiau tikęs skautiškas lauzas, kuris, daugeliu atvejų praityje yra buvęs originalus, sąmojingas, labiau derinšis prie antrosios programos dalies.

Programos pravedėja Nijolė Jankutė-Užabalienė atliko savo vaidmenį be priekaišto. Vakara rengė Chicago skautininkų -jų ramovė. a.m.

druomenė yra Amerikos piliečiai. Jos abi įtaigauja JAV vyriausybę ir renka aukas iš tų pačių lietuvių. Tačiau politinė išmintis čia reikalauja kantrybės, kad būtų išsaugotos tiek vienos, tiek kitos šių veiksmų būdingos vertybės. Altas turi ilgąmetį vardą Amerikos valdžios įstaigose, daugiau pusės šimto metų senumo. Tokio vardo įsigijimas nėra trumpu laiku pasiekiamas. Ir būtų neprotingas politinės vertybės ekvojimas tos tradicijos atsisakyti.

Negalima neigti politinio vaidmens JAV Lietuvių bendruomenė. Jis ypač gali būti veiksmingas JAV rinkimuose. Tačiau nereikia praleisti iš akių, kad Bendruomenės ryšys su Lietuvos nepriklausomybe nėra toks konstitucinis kaip Alto ir Vliko. Gali atsitikti, kad ALB visai teisėtai gali užimti tokią poziciją, kad jai atrodytų tiksliu nekovoti už Lietuvos nepriklausomybę, išėinant net iš noro pagelbėti lietuvių organizacijai. Gyvendami skirtingose ekonomijos kraštuose ir turėdami tarpusavio ryšį, lietuviai galėtų būti natūrali tarptautinės prekybos organizacija.

Teisingai suprantant skirtingas prigimtis Bendruomenės, Alto ir Vliko yra pagrindas šiuos tradicinius veiksmus laikyti naudingais lietuviškoje visuomenėje išsivijoje. Tačiau tai sakant, reikia grįžti prie pagrindinio politinės veiklos bruožo, būtent, kad ji yra aktualaus veikimo ir aktualiu visuomeninių uždavinių sritis ir kad tradiciniai veiksniai čia gali vaidinti tik pagalbinį vaidmenį. Reikia aktualių politikų, kurie sugebėtų laisvai ir tiksliai naudotis tradiciniai politiniais veiksniais.

Kultūrinė kronika

• Jeronimo Kačinsko kompozicijos buvo grojamos Nashua, New Hampshire, viešosios bibliotekos suruoštame koncerte šių metų kovo mėn. 24 d. Visuomenė atvira koncertų biblioteka suruošė, pasinaudodama Charles Zylonia Trust Fund lėšomis. Programą atliko Nashua Symphony Chamber Players, tarp kitų kompozitorių kūrinių pagrodami Kačinsko „Lietuviškąją suita” ir „Keturias miniatūras pučiamiesiems”. Koncertas įrašytas į juosteles, kad juo ir toliau galėtų pasinaudoti vietinė lietuvių bendruomenė.

Kompozitorius Jeronimas Kačinskas, kilęs iš Viduklės, studijas baigė Klaipėdos konservatorijoje. Dirigavimą ir poziciją studijavo Prahoje, o vėliau dirbo mokytoju ir dirigentu Lietuvos valstybinėje operoje ir filharmonijos orkestre. Po karo įsikūręs Bostone, Kačinskas tebedėsto kompozicija ir dirigavimą Berkeley College of Music. Yra dirgavęs Polymnia Choral Society, lietuvių chorui Augsburgėje ir Melrose simfoniniam orkestrui Massachusetts. Pastaruosius 35 metus yra buvęs Šv. Petro parapijos vargonininku South Bostone.

Jo muzikinė kūrba itin gausi — 6 simfoniniai veikalai, 17 kamerinės muzikos kūrinių, 10 stambių chorinių kompozicijų, be to, koncertai ir dainos. Nemažai jo kūrbybos buvo sunaikinta per Antrojo pasaulinio karo bombardavimus. Sulaukęs 77 metų, kompozitorius Jeronimas Kačinskas tebėra veiklus. Lietuviai jį pagerbė 1983 m. jam paskirta LB Kultūros tarybos muzikos premija.

• Jono Rūtenio šv. Kazimiero jubiliejinį metų progą parašyta dviejų veiksmų drama „Portretas” bus statoma Sidnéjaus lietuvių teatro „Atžalos”, kuriam, a.a. Pauliui Rūteniui mirus, šiuo metu vadovauja aktorai Ksana Dauguvietytė ir Julius Damas.

Įspūdžiai po kreivuoju tiltu

Šių metų kovo mėn. 10 d. Chicago skautai pasirodė su vienaveiksmiu Balio Sruogos, kaip jis pats vadina, „niekianiekiau” Jaunimo centro scenoje. 1942 m. užgavėnių nuotaikas vaizduojantis vaizdelis buvo parašytas vokiečių okupacijos metu jaunimo dramos studijai, giginis škičas moksleivių-gimnazistų scenai. Niekad mes neturėjome per daug tinkamų jaunimo scenai veikalų, o dabartinis jų trūkumas tiesiog skandalingas. Kaip ten bebūtų, būdamas grynai proginis, šis vaizdelis neįeina į Balio Sruogos kūrybinį lobyną, likdamas tik atsitiktiniu plunksnos brūkštelėjimu. Taip jį reikia sutikti, priimti ir vertinti. Vokiečių okupacijos metais Kanapinio kova su Lašininu Sruogos kontekste priminė nuolatinės užgavėnės okupatoje Lietuvoje. Vyresniajai kartai yra suprantamos maisto kortelės ir jų „apkarpymas”, bet jaunesniesiems reikėjo kiek plačiau atskleisti programoje platesniu lietuviškų užgavėnių aprašymu. Režisieriaus rankoje veikalas atgimsta (kartais ir miršta), įgaudamas naujas spalvas, formas, garsus. Ir šiuo atveju gana statiškas vaizdelis buvo papildytas, pagyvintas judesiu, muzika ir nepaprastai kruopščiai ir skoningai paruoštais kostiumais.

Visų pirma, nereikia į šį pastatymą žiūrėti kaip į nepasiekiamą teatro viršūnę, bet daugiau kaip į auklėjamąjį vaidmenį išryškinantį ansamblį. Ne profesionalai jį atliko, nors pačiame pastatyme buvo jaučiamas profesinis Dalios Sruogaitės-Bylaitienės priėjimas. Net aštuoniolika jaunų scenos mylėtojų dalyvavo šiame ansamblyje su gera lietuviška tarsena ir disciplina. Iš šio spektaklio tačiau negalima spręsti apie vaidybinių gabumų ar atėities talento išsivystymą, tačiau mus džiugino jaunų žmonių entuziazmas ir meilė scenai. Linkėtina, kad ši graži grupė ir toliau blykstelėtų teatrinio polėkiu, o Chicagoj verkiant reikia teatro, ypač jaunimo teatro. Gal tai ir svajonė, jei kada nors galėtume išgirsti: „Kaip gerai, kad ir mes, čikagiškiai, turime savo teatrą”.

Čia duodame paimtą iš programos vaidintojų sąrašą: Aušra Jasaitytė, Renata Ramanauskaitė, Nida Gleveckaitė, Vaiva Vėžytė, Vytas Saulis, Tomas Glavinskas Alida Vitaitė, Lina Meilytė, Sigitas Gudis, Andrius Valaitis, Andrius Stankus, Aleksandra Gražytė, Aras Tiju-nėlis, Viktoras Puodžiūnas, Taga Gleveckaitė, Andrius Dapkus, Jūratė Jankauskaitė, Jonas Gražys. Dainininkės: Malvina Jonikienė, Halina

Chicago skautų -čių ansamblis, suvaidinęs Balio Sruogos „Užgavėnės bendrabutyje ties kreivuoju tiltu” š.m. kovo mėn. 10 d. Jaunimo centre. I eilėje: Taga Gleveckaitė, Jūratė Jankauskaitė, Lina Meilytė, ansamblio vadovė Albina Ramanauskienė, Alida Vitaitė, Renata Ramanauskaitė, rež. Dalia Sruogaitė-Bylaitienė, dail. Ada Sutkuvienė, Nijolė Balzarienė. II eilėje: Tomas Glavinskas, Vytas Saulis, Aušra Jasaitytė, Aleksandra Gražytė, Aras Tiju-nėlis, Vaiva Vėžytė, Nida Gleveckaitė. III eilėje: Viktoras Puodžiūnas, Jonas Gražys, Andrius Dapkus, Sigitas Gudis, Andrius Stankus, Andrius Valaitis.

Nuotrauka Jono Tamulaičio

Molejienė, Bronė Stravinskienė, Birutė Vindašienė, Aldona Underienė, Dana Varaneckienė ir Bronė Variakojienė. Kostiumus ir scenovaizdį padarė dail. Ada Sutkuvienė pagal Vytauto Landsbergio „Lietuvių folkloro teatro” nuotraukas. Užgavėnių kostiumai ir kaukės atlikti, remiantis etniniais liaudies pavyz-

džiais. Liaudies motyvais sukurta A. Nako muzika, šokiai ir moterų chorelis papildė ir pagyvino statiško vaizdelio trūkumus. Aplamai, atskiri teatriniai elementai buvo sujungti į visumą, sudarydami žiūrovui žaisminį įspūdį. Toks pastatymas jaunimo scenoje, tinkamas jaunų teatrojų elemen-

tariam scenos auklėjimui, teatrinei disciplinai ir lietuvių kalbos bei tarties pratyboms, yra sveikintinas ir teigiamas reiškinys mūsų visuomenėje. Kalbant apie skautų talentų pirmoje vakaro dalyje, rengėjams reikėjo pagalvoti apie tinkamesnę vakaro programą. Pavadinimas „popietė” dar neatpalaiduoja